

עידן

דע אר
אלקן אכד
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
זו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון קנה - פרשת וישלח - שנת תשפ"ד

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא פרק נ
שיעור קיא - ב (פרשת בשלח תשס"ב)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

תנה בני לבך לי:

לב ער לאבינו
שבשמים

עמוד ה'

כי
משפטיך
טובים:
ביאור בענין
הדינים -
קשיא ורפיא

א. נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן: הנהגת ישראל ע"י התכללות דין ורחמים
דינא קשיא - ספירת הבינה, דינא רפיא - מדת המלכות | בית שמאי עומדים על עומק הדין למעלה, ולכן הם מחמירים יותר | בית הלל קובעים את ההלכה למעשה לקולא כפי דרגות הברואים | בית הלל הם ה'רוב' - ע"ד ראה שאין העולם מתקיים | לעתיד לבוא תקבע ההלכה כבית שמאי | משה רבינו ואהרן הכהן כדרך ב"ש ובי"ה | מרע"ה לא רצה להיות מנהיג ישראל - כי אין ביכולתם לקבל את הנהגתו התקיפה | הקב"ה צירף עמו את אהרן הכהן - ע"ד שיתף עמה מדת הרחמים

ב. הואיל משה באר: מחלוקת ב"ש וב"ה בקביעת ר"ה לאילן
צמיתות הפירות באילן הגשמי מורה על התחדשות דברי תורה מ'עץ החיים' | גמר בישול הפירות הוא בחג השבועות - עת הבאת ביכורים | בר"ה שבת עולה השרף ב'שורש' האילן, ואילו ל'גוף' האילן אינו מגיע עד יום ט"ו | ב"ש וב"ה נחלקו בקביעות ראש השנה לאילנות עפ"י דרגתם בתפיסת דברי תורה | משה רבינו שייך לב"ש - ולכן התחיל לבאר את התורה בר"ה שבת | ריפוי הלשון ע"י התורה - שמעתה יוכל לבאר לבני ישראל את עומקיה ושורשיה כפי שהם במקורם

ג. בצדק תשפוט עמיתך: ביאור מהות המשפט בבני ישראל
משה רבינו שפט את ישראל ע"פ גבורות הבינה כמדת בית שמאי | טענת יתרו שהוא גבוה מדי לפשוטי העם | עצתו למנות דיינים שישפטו ע"פ מדת המלכות - דינא רפיא | 'הדבר הגדול' - ה' עילאה - יביאון אל משה, והדבר הקטן - ה' תתאה - ישפטו הם | התקרבות הגרים לישראל ע"י מדת הלל דייקא | סנהדרין הגדולה וסנהדרין הקטנה מכוונים לשתי דרגות של דינים | העמדת הדין והמשפט כדי להעמיד את ארץ ישראל לבני ישראל | צדק צדק תדרוף - נגד שתי דרגות בירושת הארץ | ב'כ"ד ניסן' התבררה שהארץ שייכה לכלל ישראל

א.

נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן: הנהגת ישראל ע"י התכללות הדין והרחמים

הנהגת מרע"ה ע"פ עומק הדין - כדרך ב"ש, אך אהרן נהג כבית הלל - אוהב את הבריות ומקרבן לתורה והנה שתי דעות והנהגות אלו של ב"ש וב"ה, מושרשות בשני המנהיגים הראשונים של ישראל, משה רבינו ואהרן הכהן.

כי מציינו בגמ' (סנהדרין שם) ששיטת מרע"ה היתה 'קוב הדין את ההר', וכשיטת בית שמאי שעומדים על שורש הדין, ואינם מניחים לשום ויתור ופשרה, אלא שיתקיים הדין בכל התוקף עד הסוף. ולעומתו היה אהרן הכהן 'אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו', וכלומר שהוא הוריד עצמו למצב הבריות, ועבד על ענין השלום והוטרנות, ולא נהג בתוקף הדין הגמור כמו משה אחיו, והיינו כשיטת בית הלל הממזגים את הדין במדת הרחמים, וכמדתם של הכהנים שהם מסטרא דחסד כנודע (זוה"ק ח"א בהשמטות).

ואכן מציינו במשנה באבות (פ"א מ"ב) קשר חזק בין הלל למדתו של אהרן בענין זה, שהרי הלל הוא היה אומר 'הוי מתלמידי של אהרן אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה', כי אכן זו היתה גם מידתו ושיטתו של הלל, להתאים עצמו למצב העולם והבריות, ולא ללכת ע"פ עומק הדין ממש, וע"י לקרב את הבריות לה' ולתורתו.

מרע"ה לא רצה בהנהגת ישראל כיון שלא יכל לרדת למדרגתם

ומהאי טעמא סירב משה רבינו לקבל את שליחותו של הקב"ה כשצוהו לשוב למצרים ולהיות מנהיגם של ישראל, כי טען שכלל ישראל אינם מוכנים לקבל הנהגה חזקה ותקיפה

ה'למעשה' וה'בפועל ממש' של נתיבותיה, להבין ולהשכיל איך להעמיד את הדינים והגזירות באופן שיתקבלו בקרב ישראל, על איהו דבר יש צורך גדול לגורו, ועל מה יש מקום להקל יותר וכדו', ולפי זה לקבוע את ההלכות והדינים. ולכן היו מקילים הרבה יותר מבית שמאי, מפני שכאשר דנים על הנהגה והלכה למעשה צריכים להתחשב עם המקבלים ג"כ באיזה אופן ודרגה הינם ראויים לקבל, ואי אפשר להתנהג תמיד ע"פ הדינים בשורשם. [וע"ד הרמז נודע ש'הלל' עולה כמספר שם 'אדני', שהיא השם של מדת המלכות, בחי' דינא רפיא].

בזמן הזה נקבעה הלכה כבית הלל שהם ה'רוב' ואכן לעומת מה שהיו ב"ש 'מחדדי טפי', היו הבית הלל ה'רבים' (שם), כי כאמור מועטים המה בני אדם שיכולים לעמוד ע"פ עומק הדין של בית שמאי הפוסקים כפי מדרגת התורה בשורשה, ואילו רוב באי עולם אינם יכולים לסבול את הנהגה החריפה הזאת, ועל כן שיטת בית הלל היא לרדת למצבם של רוב העולם. ואכן מפני זה נקבעה ההלכה כמותם, כיון שרק בזה יכולים הבריות להתקיים, כטעם 'שיתף עמה מדת הרחמים'.

לעתיד לבוא תוכל הבריאה להתקיים גם ע"פ עומק הדין כשיטת בית שמאי

אמנם לעתיד תתעלה מדרגת העולם עד שיוכל להתקיים גם ע"פ עומק הדין שבג' הראשונות, וכפי שעלה במחשבה העליונה בעת בריאת העולם. ולכן איתא בשם האריז"ל שאז תקבע ההלכה כשיטת בית שמאי, שהם חריפי טפי ועומדים על שורש הדינים, כי בזמן ההוא תשוב כל הבריאה לדרגה גבוהה כזו שתוכל לעמוד גם ע"פ מדת הדין.

שורש הדינים - דינא קשיא, התפשטותם למטה - דינא רפיא הנה בגליון הקודם ביארנו שישנם שני אופנים של דינים וגבורות הנוהגות בעולמות ובנבראים; א', כפי שהם בשורשם, והם הגבורות העליונות כפי עומק הדין בספירת בינה עילאה, ומכונים בשם 'דינא קשיא'. ב', באופן התפשטותם למטה בפועל במדת המלכות, המנהגת ומנהלת את העולמות כולם, שבגבורות הללו כבר מעורב גם מדת הרחמים, כיון שראה הקב"ה שעת אין העולמות יכולים להתקיים ולעמוד ע"פ עומק הדין לחוד, ולכן נקראים המה 'דינא רפיא'.

שתי הנהגות אלו הם מדרגות 'בית שמאי' ו'בית הלל' והנה שתי מדרגות אלו של הגבורות והדינים, הינם שתי הנהגות של עמודי ההוראה שמצינו במוסרי התורה, שהם בית שמאי ובית הלל, שאופן הבנתם והוראתם בתורה היו ג"כ בשתי דרגות אלו, דינא קשיא ודינא רפיא.

'בית שמאי' - מחדדי טפי, ולכן הם מחמירים יותר
כי הנה בית שמאי היו 'מחדדי טפי' כדברי רז"ל (יבמות יד.), והיינו שהם היו חריפים ומעמיקים יותר, והיה כוחם בתורה לעמוד ולהבין על עומקי הדינים וההלכות כפי שהם בשורשם ובמקור מוצאם, וכך הם גם פסקי הלכותיהם, ולכן בדרך כלל החמירו הם יותר מבית הלל, כי כאמור במקום השורש הם הגבורות הם בחוזקם ובתוקפם, ואין שם מקום להקל כל כך.

'בית הלל' מקילים יותר, כי עיקר חלקם הוא בקביעת ההלכות למעשה
ולעומתם, היה חלקם של בית הלל בתורה לעמוד על חלק

מצינו בגמ' שיטת מרע"ה היתה 'יקוב הדין את ההר', וכשיטת בית שמאי שעומדים על שורש הדין, ואינם מניחים לשום ויתור ופשרה, אלא שיתקיים הדין בכל התוקף עד הסוף. ולעומתו היה אהרן הכהן 'אוהב שלום ורודף שלום', וכלומר שהוא הוריד עצמו למצב הבריות, ועבד על ענין השלום והותרנות, ולא נהג בתוקף הדין הגמור כמו משה אחיו, והיינו כשיטת בית הלל הממזגים את הדין במדת הרחמים

ענין צמיחת הפירות שמוציאין האילנות מידי שנה ושנה מחדש בגשמיות, רומז על ענין פנימי ורוחני נשגב, שהוא התגלות חידושי תורה המתחדשים ויוצאים תמיד מ'עץ החיים', והיינו שבכל שנה ושנה מתגלים דברי תורה חדשים שהקב"ה מחדש אותן כסדר, וחידושים אלו בתורה מתגלים המה ב'אילן הקדוש', שהם נשמות ישראל

כפי שהיא דרגתו, כי שורשו הוא בעולם הבנינה, מקום הגבורות החזקות, ואילו מצב העולם עדיין אינו ראוי לדינים קשים כאלו.

ולכן אמר 'לא איש דברים אנכי' (שמות ד. י), ויש לפרש בזה ע"פ מה שנועד ש'דיבור' מורה למדת המלכות, כמ"ש (קהלת ח. ד) 'באשר דבר מלך שלטון', וכן איתא בתיקו"א (הקדמה ז.) 'מלכות פה תורה שבעל פה קרינה לה'. וזהו מה שאמר משה לפני הקב"ה 'לא איש דברים אנכי', כלומר שאיני שייך למדת המלכות,

פלוגות ב"ש וב"ה אימתי ראש השנה לאילנות

הנה ע"פ הדברים האלה יובן פלוגות ב"ש וב"ה במתני' ריש מסכת ר"ה אימתי הוא ראש השנה לאילנות. דאיתא שם במשנה 'באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו'.

בחודש שבט יצאו רוב גשמי שנה, ומתחיל השרף לעלות באילן

הטעם שחודש שבט נחשב להתחלת השנה לגבי פירות האילן - מבואר שם בגמ' (יד.), כיון שבחודש שבט כבר יצאו רוב גשמי שנה. ופרש"י (ר"ה הואיל ויצאו וז"ל: שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה, ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה. ע"כ. ונמצא שבזמן שהוא שיעולה השרף, שפירושו לחלוותי האילן, לעלות אילו מהארץ, אזי מתחילה ראשית ההתנוצצות של צמיחת הפירות החדשים של אותה השנה, ומעתה מתחילה הארץ להוציא צמחיה ויבוליה. וכיון שאז הוא זמן התחלת גידול הפירות, חשבינן לאותה העת כ'ראש השנה' לאילנות, ואין מעשרין מפירות שחנטו לאחר מכאן על אותן שכבר חנטו מקודם.

צמיחת הפירות באילן הגשמי מורה על התחדשות דברי תורה מ'עץ החיים'

והנה נודע שענין צמיחת הפירות שמוציאין האילנות מידי שנה ושנה מחדש בגשמיות, רומז על ענין פנימי ורוחני נשגב, שהוא התגלות חידושי תורה המתחדשים ויוצאים תמיד מ'עץ החיים', שהיא התורה שנאמר עליה 'עץ חיים היא למחויקים בה'. והיינו שבכל שנה ושנה מתגלים דברי תורה חדשים שהקב"ה מחדש אותן כסדר, וחידושים אלו בתורה מתגלים המה ב'אילן הקדוש', שהם נשמות ישראל הוכים לקבל ולעמוד ולהתקשר לחידושי תורה אלו. והתחלת ההתגלות הזו היא בחודש שבט, זמן ראשית חנטת הפירות - לכל מ"ד כדאית ליה (ויבאר להלן), ובזמן הזה מתנוצצים ומאייים בבני ישראל גילויים חדשים בדברי תורה הנובעים ויוצאים מבית ה' כמעין המתגבר.

גמר בישול הפירות הוא בחג השבועות - עת הבאת ביכורים

ואכן מצינו שגמר וסוף גידול הפירות המתחיל בחודש שבט, הוא בחג השבועות, שאז הוא זמן גמר בישול הפירות, וכמו שנקרא מועד הזה בתורה (שמות כג. טז) 'וג הקציר', שהוא עת ביכורי קציר חטים (שם לך, כב). כיון שאז הפירות נגמרים, ואשר לכן מביאים אז מנחה חדשה לה' בהקרבת שתי הלחם בבית המקדש מן החדש. וכמו כן במועד הלו מתחיל זמן הבאת הביכורים מראשית כל פרי האדמה אל ביהמ"ק. נמצא שגמר בישול הפירות, שהתחיל בחודש שבט כשעלה השרף באילנות, הוא במועד חג השבועות, שאז ניתנה לנו התורה בהר סיני, וכמו כן יש קבלת התורה מחדש בכל שנה בזמן ההוא. הרי שהתחלת של התחלת צמיאת הפירות בזמן החנטה, הוא בעת גמר הכנתן בזמן מתן תורתנו, ומוכח מזה שסדר צמיחת הפירות שבכל שנה באילנות הגשמיים רומז לענין התחדשות חידושי תורה ברוחניות המתגלים בחג השבועות. וחזינו נמי הקשר בין זמן ר"ה לאילנות לבין מתן תורתנו, במה שקביעות קריאת פר' יתרו, פרשת קבלת התורה, חלה תמיד סמוך ונראה לחמשה עשר בשבט,

כח' דינא רפיא, אלא מדרגתי היא 'דינא קשיא', כמו בית שמאי, העומדים על שורש היינים, וכנרמו בסופי תיבות לא' איש' דברים' אנכי', אותיות 'שמאי', ולכן אינו ראוי להנהיג את ישראל.

שיתוף אהרן הכהן - בחי' הלל - להנהגת מרע"ה,

כטעם 'שיתף עמה מדת הרחמים'

אמנם השיב לו השי"ת, שישתף עמו את אהרן אחיו, המשתיך להנהגתו של הלל המקרב את כל

ב.

הואיל משה באר: מחלוקת ב"ש וב"ה בקביעת ר"ה לאילן

הבריות לתורה, וממילא יתמק עומק הגבורות של הנהגת מרע"ה. וזהו מה שאמר לו הקב"ה (שם פסוק ט"ו) 'ודיבר הוא לך אל העם, והיה הוא יהיה לך לפה, ונרמו בראשי תיבות הוא יהיה לך לפה אתון 'הייל', שזהו טעם השתתפותו של אהרן הכהן למשה רבינו, כי מדתו הוא כמדת הלל, המנהיג את העם ע"פ מה שיוכלו שאת, והיינו דרך שהקדים הקב"ה את מדת הרחמים בברירת העולם ושיתפה למדת הדין.

מלפניה או מאחריה, ולא דבר ריק הוא, אלא שכאמור משתייכים הם האדרי. ורמז נאה לכך, שתיבות 'שרף עולה באילן' בנימי 'שבועות', כי השלמת הענין היוצא מהשרף שעלה באילנות בחודש שבט, נגמר ונשלם בחג השבועות.

בר"ה שבט עולה השרף ב'שורש' האילן, ואילו ל'גוף' האילן אינו מגיע עד יום ט"ו

והנה על פי זה נבין טעם מחלוקתם של ב"ש וב"ה שנחלקו אימתי לקבוע זמן ראש השנה לפירות האילן. כי הנה לפי האמור, קביעות זמן התחלת השנה הוא בעת שמתחיל השרף לעלות לאילנות, שאזי מתחילין הפירות של שנה הבאה לחנט. והנה בתחילת חודש שבט מתחיל השרף לעלות לשורש האילן, ומשם הוא עולה מעלה מעלה עד שהוא מתפשט בכלי. אלא שכיון שבראש חודש עדיין לא עלה השרף בגוף האילן עצמו, והוא עומד עדיין רק במקום השורש ממש, לכן אין הוא ניכר כלל לעינים, ואין יכולים למשש אותו או בידיים, ורק כשמגיע אמצע החודש אזי הוא נמצא כבר במקום הגלוי, ויכולים הכל לראותו היטב ולהכיר אותו מקרוב. כי בראש חודש כל ההשפעות של החודש הם בשורש, וכמו הירח שהוא אז רק נקודה, וכיום ט"ו לחודש אז הירח היא במילוי ואז ניכר השפע של החודש בפועל.

המבינים את שורש התורה מרגישים ההתחדשות כבר בר"ח

ולפי האמור שצמיחת הפירות החדשים בגשמיות מורה להתגלות חדשה של דברי תורה, וראשית התגלותן היא בחודש שבט, היינו לומר, שביום ראש חודש שבט מתחיל כבר להתגלות הנפלאה של חידושי תורה של אותה השנה, אלא שבזמן ההוא היא נמצאת עדיין במקום השורש, והיינו שעדיין לא נתגלתה אלא מדרגת התורה כפי שהיא במקורה ובשורשה, עד שרק אלו שהם חריפים ומחודדים, שיכולים המה לעמוד על עומק התורה כפי שהיא בשורשה, הם לבדם יש ביכולתם להשיג את התחדשות דברי התורה בראש חודש שבט. ואילו התפשטות וירידת מדרגת התורה למקום ההתגלות, היא רק באמצע החודש, ואז היא כבר מתגלה לכל, והיא בהישג יד לכל מאן דבעי.

ב"ש וב"ה נחלקו בקביעות ראש השנה לאילנות עפ"י דעתם בתפיסת דברי תורה

ובזה יובן פלוגות בית שמאי ובית הלל בקביעת ראש השנה לאילנות. דהנה ב"ש הם 'מחודי טפי', והיינו שמדרגתם בכל מקום היא להשיג את שורש ועומק דברי תורה כנ"ל, הנה הם מרגישים את השרף העולה באילן גם 'באחד בשבט', שהרי כאמור בו ביום כבר מתחילה ההתחדשות בשורש האילן, וכבר יש אז התנוצצות של חידושי תורה כפי שהם בשורשם ועומקם, ועל כן סבירא להו לב"ש שהוא נחשב לראש השנה לפירות האילן, כיון שבשורש כבר נמצא השרף באילנות, והוא הזמן של תחילת צמיחת הפירות.

ומאידך דעת ב"ה היא, כפי שיטת התמיידית, להתחשב בעיקר בחלק הגלוי שבתורה שיויר עד למקום המעשה וה'בפועל ממש', וכאמור דבר זה אינו אלא באמצע החודש, ביום חמשה עשר בו, שאז כבר עלה השרף לגוף האילן עצמו, ואיננו עומד רק במקום השורש, וממילא כבר מתחילה חנטת הפירות בפועל ממש.

וכמו כן בזמן ההוא מתחילה ההתגלות של חידושי תורה כמו שהם מתגלים למטה, וכפי מדרגתם בירידתם למקומות הנמוכים, שזהו עיקר חלקם בתורה של בית הלל. ועל כן סבירא להו שראש השנה לאילן אינו אלא 'בחמשה עשר בו' דוקא.

דיוק התנא 'כדברי ב"ש' - לומר שזה כפי שיטתם ומהותם

וזהו שדייק תנא דמתניתין לומר כדברי ב"ש 'באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי' - בכ"ף הדמיון, מה שלא נאמר כן במקום אחר. אלא שרמז בזה לדברינו, לפרש ולבאר את עומק הטעם של ב"ש במה שקבעו את אחד בשבט לראש השנה לאילן, שהוא מפני שזהו כל עצם מהותם ושיטתם בכל הש"ס - להבין ולהשכיל את כל דברי התורה לפי שורשם, ולעשותם העיקר, ולכן 'כדברי בית שמאי' וכפי דעתם בכל מקום, הרי 'אחד בשבט הוא ראש השנה לאילן'. ואילו ב"ה סוברים שהעיקר שצריך להתחשב בו עתה הוא חלק הגלוי שבתורה, ועל כן הם מעדיפים יותר את זמן ראשית הגילוי של חנטת הפירות, ולזה אומרים שהתחלת השנה לפירות האילן אינו אלא 'בחמשה עשר בו'.

משה רבינו שייך לב"ש - ולכן התחיל לחדש ולבאר את התורה בר"ח שבט

והנה אמרנו לעיל שמהותו ודעתו של משה רבינו ע"ה היתה דומה לבית שמאי, שגם חלקו ומדרגתו בתורה היה לעמוד על עומקה ושורשה כפי שהיא מתגלה במקורה העליון, במקום הגבורות החזקות של בינה עילאה.

ועל כן מצינו בתורה שמשה רבינו התחיל לפרש ולגלות מה שנתנה התורה בראש חודש שבט, וכמו שנאמר (דברים א. ג-ה) 'יהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש דבר משה אל בני ישראל וגו', בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמרי, ופירושו חז"ל (תנחומא הובא ברש"י שם) 'בשבעים לשון פירשה להם'. ודבר זה מורה על גודל התגלויות נפלאות ומעיינות החכמה שנפתחו לו אז בתורה, עד שיכול היה לבאר את התורה ואת כל פרטיה בכל הלשונות. והוא מוכן היטב ע"פ האמור, כי מרע"ה ששורשו שייך לעומק ומקור התורה למעלה, הנה אליו נתגלו ההתחדשות והגילויים שבתורה כבר ביום ר"ח שבט, כי בכוחו להרגיש את לחלוותי העולה באילן כאשר היא עדיין במקום השורש, והם חידושי התורה כפי שהם מתגלים למעלה במקור מוצאם, ולכן ביום הזה דוקא התחיל לבאר ולגלות את מצפוני התורה, ולפרש אותם בכל לשון.

'אלה הדברים אשר דיבר משה' כנגד 'לא איש דברים אנכי'

ובזה יובנו היטב דברי המדרש (דב"ר פ"א, א) שאמרו בענין זה, וז"ל: אמר הקב"ה ראה לשונה של תורה מה חביבה, שמרפא את הלשון, מנין שכן כתיב (משלי טו, ד) מרפא לשון עץ חיים וגו', הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו 'לא איש דברים אנכי', כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים, מנין, ממה שקיינו בענין 'אלה הדברים אשר דבר משה', עכ"ל. פשוט הדברים, שכנגד מה שטען משה לפני המקום

בתחלת שליחותו ואמר 'לא איש דברים אנכי', הנה ע"י התורה נתרפא לשונו, ומעתה יכל לדבר דברים רבים, כמו"ש 'אלה הדברים אשר דיבר משה'.

טענת משה שאי אפשר לו לדבר אל העם כפי מדרגתם

אך עומק כוונת המדרש תוכן ע"פ דברינו הנ"ל. כי אכן טענת משה רבינו מעיקרא באמרו 'לא איש דברים אנכי' היתה, כאמור לעיל, שאין לו את היכולת להנהיג

את העם, כיון שאין לו דיבורים כאלו (-מדת המלכות, דינא רפיא) לדבר אליהם באופן שהם יכולים להבין, כי דרגתו קשורה לעומק התורה כפי שהיא למעלה במקור שורשה, ועל כן אי אפשר לו להוריד עצמו למדרגת פשוטי בני ישראל.

רפיו הלשון ע"י התורה - לגלות ולבאר את עומקיה ושרשיה כפי שהם במקורם

אמנם בעשתי עשר חודש באחד לחודש נתגלה אליו

ג.

בצדק תשפוט עמיתך: ביאור מהות המשפט בבני ישראל

שני בתי דינים הללו].

העמדת הדין והמשפט - כדי לבסס את ירושת ארץ ישראל

והנה המשך הפסוק הנוכח הוא 'למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך', ומבואר שיש קשר ושייכות בין הדין והמשפט הנעשה בצדק לענין ירושת ארץ ישראל כראוי.

וביאור הענין בקצרה הוא, כי באמת יש לאומות העולם טענה כנגד ישראל על כל ענין ירושת הארץ. כאמרו 'ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים' (רש"י ריש פר' בראשית, בשם בר"ד פ"א, ב). ועל כך צריכין לברר הדין עם מ', ולהושיב דיינים שיפסקו שאכן הדין הוא עם כלל ישראל, כי הוא ית' בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו (שם). ולפי"ז שפיר סמך הכתוב את רדיפת הצדק והדין במשפט לירושת ארץ ישראל.

שתי מדרגות בירושת הארץ - אם ע"פ ז' המידות, או ע"פ עומק הדין שבג' ראשונות

והנה ביארנו בגיליון הקודם, שגם בענין נחלת הארץ ישנם שתי מדרגות, כי ישנה מדרגת הירושה שבזמן הזה, שכעת עדיין לא ירשנו אלא ארץ שבעה גוים, וירושה זו אינה אלא ע"פ דרגת ה'ת' תתאה, בח"י הדין המתגלה ב' המידות, שהם הגבורות המתמזגים עם מדת הרהמים. אולם מדרגה זו איננה שלימות ירושת הארץ. כי הגמר והשלימות בזה לא תהא עד לעתיד לבוא, כאשר נזכה לירש גם את מדרגת השלש ראשונות, שהם קני קניזי וקדמוני, בח"י הבינה שכנגד ה'ת' עילאה, והיינו שאזי תבוא הירושה ע"פ עומק הדין והמחשבה העליונה כפי שעלתה לפניו ית' בעת הבריאה, והיא היא נחלתנו האמיתית והשלימה בירושת הארץ.

ושפיר הקדים הכתוב לכפול ולומר 'צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ', ועומק הכוונה בזה לומר, שלא די בצדק אחד בלבד כדי לירש את הארץ, כי זוהי רק מדרגה התחתונה בירושת הארץ, ועדיין אין זו הכתולית הנרצית באופן ירושתה. אלא מן הצורך לרדוף אחר הדרגה העליונה של הצדק, שהוא עומק המשפט כפי שהוא במקורו העליון, ועפ"י דרגה זו צריכין לירש את הארץ, כי זוהי שלימות דרגת הירושה, ואותה בלבד אנו מבקשים.

כ"ד ניסן' התבררו הצדק והמשפט בירושת הארץ

ואיתא בגמ' (סנהדרין צא). שבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, ואמרו לו 'ארץ כנען שלנו היא' כיון שהם מזרע כנען שהארץ היתה שייכת לו מלפנים. ומבואר שם שלכסוף ניצחו בני ישראל אותם, בטענם להם שכיון שכנען הוא עבד עבדים לאחיו, ועבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי, ובוז נצחום החכמים, עיי"ש. ואיתא שם בגמ' שהיה מעשה זה בעשרים וארבעה בניסן, שביום ההוא ניטלו העוררין שבאו לניטול חלק ביהודה וירושלים. ויש לרמוז בזה, כי צ"ד ניסן' עולה כמספר 'צדק', שהוא הדין צדק שקבעה התורה בענין בירור ירושת הארץ, וביום הזה נתברר שהצדק עם ישראל, והארץ אכן שייכה להם, ואין לזר נחלה איתם.

וגם בחשבון המידות לפי סדר ימי הספירה חלה מדת 'גבורה שבגבורה' ביום כ"ד ניסן, לרמוז על שלימות הגבורות, בח"י עומק הדין למעלה, צדק העליון, שעל פיה באה ירושתנו אלינו בשלימות.

ובענין הזה תבואר גם טענת יתרו על משרע"ה כאשר ישב לשפוט את העם, ואת העצה שתלו לו למנות דיינים נוספים שיסייעו עמו בשפיטת העם בצדק.

תוקף המשפט של משה רבינו ע"פ גבורות עליונות של בינה - כמדת בית שמאי

ונאמר שם בפסוק (שמות יח, יד) 'ירא חותן משה את כל אשר הוא עושה לעם, ויאמר מה הדבר הזה אשר אתה עושה לעם, מדוע אתה יושב לבדך' וגו'. וביאור טענת יתרו למשה חתנו היא, כי ראה שהוא דן את ישראל ע"פ עומק דעתו ותוקף הדין של הגבורות החזקות שבספירת הבינה, ובמדרגת בית שמאי העומדים על שורש הדין העליון, שאין לו את התמזוגות של מדת הרהמים שבמדרגות התחתונות.

ונרמז הדבר במה שכתוב (פסוק יג) 'יהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם', כי מה שהיה משה רבינו יושב (דייקא) ושופט את ישראל, מורה לדרגת עולם הכסא, עולם הבריאה, שהוא כנגד ה' עילאה שבשם הוי"ה, מדת הבינה, [וכנודע פירוש הבני יששכר' (תשרי מאמר ד' דרוש ב') במאמר חז"ל (שוח"ט משלי י, וראה קהלת רבה פ"ט, כא) 'בשעה שהחכם יושב ודורש הקב"ה מוחל ומכפר עוונותיהן של ישראל', שענין ה'דרוש' (מארבעה חלקי פרד"ס) וה'שיבה' רומזים לעולם הבינה, אימא עילאה, שמשם נמשכת התשובה, עיי"ש]. וכן רמז הכתוב לענין חזק המשפט של מרע"ה, שהוא כמדת בית שמאי, במה שהשיב משה לחותנו ואמר (פסוק ט"ו) 'כי יבא אלי העם לדרוש אלקים', שנרמז שם בסופי תיבות יבא' אלי' העם' לדרוש' אותיות 'שמאי' למפרע, ודייקא 'לדרוש' בח' דרוש - בינה. הרי שעומק המשפט שבו שפט משה רבינו את כלל ישראל בא כפי תוקף הגבורות של בינה עילאה, שהוא מדת ושיטת בית שמאי, לערוך את המשפט כראוי בלי שום ויתור ופשרה כלל.

יתרו טען שהוא גבוה מדי מדרגת פשוטי העם

ועל כן טען לעומתו יתרו חותנו 'מה הדבר הזה אשר אתה עושה לעם, מדוע אתה יושב לבדך' וגו', הלא הנהגה כזו היא גבוהה מדי ממדרגת העם, ואין הם יכולים להכיל את תוקף הדינים והמשפטים האלה, וסופך ש'נבול תבול גם אתה גם העם הזה אשר עמך'.

עצת יתרו למנות דיינים שיפסו ע"פ מדת המלכות - דינא רפיא

ולכן השיאו עצה הוגנת ואמרו לו ש'אתה תחזה מכל העם אנשי חיל וגו' ושמת עליהם וגו', ושפטו את הם בכל עת', וכלומר שיעמיד עוד דיינים ושופטים בקרב ישראל, והם ישפטו את העם ע"פ דרגתם וכוחם כמה שיוכלו העם שאת, ועי"ז תוכל אתה לעמוד 'וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום' (פסוקים כא-כג).

ובענין הזה איתא בזה"ק (ח"ג רל). שארבעת מדרגות האלה, שרי אלפים, שרי מאות, שרי חמשים ושרי עשרות, רומזים לארבעת אותיות שם אדני"י, 'אלפים' כנגד אות א', 'מאות' - מורה לאות ד' [כי ד' וק' מתחלפין באותיות אתב"ש], 'חמשים' - לאות נ', ושרי 'עשרות' - מכוון כנגד ה' שבשם הזה. הרי שדרגת השופטים שצויה יתרו למנות היא כנגד השם הק' אדני"י, שהוא השם של מדת המלכות כנוכח, בח"י דינא רפיא, כמדת 'הלל', שעולה ג"כ כשם הזה כנ"ל.

נקודות:

ושתי מדרגות של דינים, דינא קשיא ודינא רפיא, שהם דרגות בית שמאי ובית הלל, הם ג"כ ענין שני בתי דינים שהיו בבית המקדש, סנהדרין הגדולה וסנהדרין הקטנה. כי סנהדרין הגדולה של שבעים ואחד דיינים שישבו בלשכת הגזית, הם הבית דין שבבחינת ה' גדולה, הדנים את ישראל כפי עומק המשפט המתגלה במקום אשר יבחר ה', ששם אפשר לעמוד ולהשיג את שורש הנעלה של הדין והגבורה. ואילו סנהדרין הקטנה של שלשה ועשרים דיינים שישבו בפתח העזרה, הם בדרגת ה'קטנה, ה' תתאה, דינא רפיא, כמדתו של הלל, היורד לפשר את הדין כפי כמה שיכולים בני ישראל לקבל עליהם

א.

כל מצוותיך אמונה

ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה (ב.כ.ג).

פי' רש"י: 'שור וחמור, דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור' וכו'. ויש להבין למה דוקא כאן דיברה תורה בלשון זה, שמוזכרים את הרבים בלשון יחיד.

ויש לכאר בהקדם הגדרת ההבדל בין יעקב ועשו, כי הנה גם אצל עשו מצינו שיהיה מוהר בכמה מצוות, כמו שאמרו חז"ל (ב"ר טו. ה) כי היה מוהר ביותר במצוות כיבוד אב, וכך גם ניסה להראות כי הוא מדקדק במצוות מעשרות (רש"י פה. ח), ובכל זאת הרי הוא נחשב ל'עשו הרשע'. ומצד שני, יעקב הוא ראש ושוורש לבני ישראל, ועליהם נאמר 'ישראל אף על פי שהטא ישראל הוא' (ספרדון נד. ד). הרי שאפילו אם נתפס הטא ועוון ח"ו אצל יעקב אין זה מחשיבו לעצם רע, וכדאי במדרש (ב"ר סה. טו) על מה שאמר יעקב אבינו 'אנכי איש חלק' (כ. טז) הדיוט שהרע אינו נתפס בבני ישראל ע"ש. ואם כן יש להגדיר באופן ברור, מה הוא נקודת החילוק בין יעקב ועשו.

אכן הנה הפסוק אומר 'כל מצוותיך אמונה' (תהלים קטו. פ), וכן אמרו חז"ל (מסכת ב"ב. ד) 'בא חבקוק והעמידן [פי] את כל תרי"ג המצוות' על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יהיה (חבקוק ב. ז), וכך גם מבואר הרבה בספח"ק כי מצוות האמונה שהיא מאמר הכתוב אנכי ה' אלוקיך (שמות ב. ג) היא שורש ופנימיות כל המצוות. ומפני שענין האמונה הוא ההכרה באחדות ה', אשר הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד, ואפילו שנראים בכריאה כמה עניינים של ריבוי, מכל מקום אחדות ה' כולל בו את הכל כאחד, כי אין עוד מלבדו. לכן גם מצוות האמונה היא מצוה אחת הכוללת בה את כל ריבוי המצוות, כי זה הוא עצם עניינה של מצוה זו, להורות כי כל הריבוי נכלל באחדות ה'.

ומעתה יש לומר כי בזה נבחן החילוק בין יעקב ועשו, כי יעקב היה כל כולו דבוק באחדות ה', ולכן היו כל מצוותיו חלק מן הכלל של האמונה הבהירה בהקב"ה, ומטעם זה הרי הוא נחשב צדיק. אבל על עשו אמרו חז"ל (ב"ב טו. ב) כי היה כופר בעיקר, ולכן היה מנותק מן הכלל הכולל את כל המצוות, אלא כל מצוה ומצוה שעשה נחשבה לו לפרט בפני עצמו, וגם זה היה רק לפנים, ומצויאותו הכללית נשארה ברשותו.

ולכן כאשר בא יעקב אבינו להילחם עם עשו, ואמר 'עם לכן גרתי' (ג. כב) כי 'תת"ל מצוות שמרתי' (רש"י), בא להדגיש את היותו מקיים את כולם בבחי' הכלל של האמונה, כמו שנרמז באמרו עם 'לכן' גרתי, שהיו כל התרי"ג מצוות בבחי' 'לכן' שהוא בגי' 'אנכי עה"כ'. ולכן גם הזכיר את ריבוי השוורים בלשון 'שור' יחיד, לרמז על מה שהוא מאחד את כל הריבוי. וענין זה נרמז בתחלת הפרשה, כי 'וישלח יעקב' הוא בגי' 'מצות', וממשיך ואומר 'מלאכים' שהוא בגי' 'מצוה', והיינו שעשה מצוה אחת מריבוי המצוות, כי קישר את כולם במצוות האמונה. ובהמשך הפרשה נאמר כי יעקב היה ירא 'פן יבא והכניז את כל בניו' (ג. כג), ויש לרמז כי 'אם על' הוא בגי' 'מצוה', ו'בנים' הוא בגי' 'אמונה', והיינו שהיה ירא שלא יפגום עשו במדרגתו בקיום המצוות, שכולם הם מצוה אחת של אמונה.

ב.

האמת לעולם עומדת

ויאמר לו אלקים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל (ה. טו).

אי' בגמ' (ברכות ז.) 'תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה וכו' רבי אליעזר אומר עובר בלאו וכו'. אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב רבי נמי, שאני התם הדר אהדרה קרא, דכתוב ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב'. ויש להבין מה טעם ההבדל בין אברהם אבינו שלא נשאר שמו הקודם, לבין יעקב אבינו שלא איבד את שמו הראשון.

הוענין הוא, כי כאשר צדיק עולה ממדרגה למדרגה, הרי הוא זוכה להשגות חדשות לגמרי, המבטלות את כל מה שהשיג לפני כן, וכלפי השגות אלו אין העבודה הקודמת נחשבת לעבודה ראויה כלל. כגון צדיק המייסד את עבודתו על אהבת ה', הרי בחינת אהבת ה' של המדרגה הנמוכה אין בה דמיון כלל לאהבה האמתית יותר שזוכה הצדיק להגיע אליה במדרגה הבאה, עד כדי כך שזה נחשב

כאילו לא היה לו אהבת ה' כלל [כידוע ענין תשובת רבי סעדיה גאון, שהיו הצדיקים שבים בכל יום על השגתם הקודמת].

אכן כל זה נכון רק בשאר המדות, מלבד מדת האמת. כי הצדיק אשר דרך עבודתו היא דרך האמת, הרי בכל מדרגה שהוא נמצא ולפי ההשגה שהוא משיג, צריך הוא לנהוג על פי האמת של אותה מדרגה והשגה. ולפי שזה הוא אמת על פי מדרגה זו, הרי במדת האמת יש את הכלל של 'קושטא קאי' (שבת קד.), שהאמת אינה באה לידי ביטול לעולם. ולכן לא תתבטל עבודתו של המדרגה הקטנה לעולם, גם כאשר יעלה וישיג מדרגות חדשות לגמרי. והרי ענייני המיוחד של יעקב אבינו היא מדת האמת, כמו שאמר הכתוב 'תתן אמת ליעקב' (מ"ט. כ). ולכן אצל יעקב אבינו דוקא אין תבטלת מדרגתו של 'יעקב', בחי' המדרגות הממוכות שהם בחי' 'עקב', גם כאשר הוא זוכה לבחי' 'ישראל', שהוא בחי' 'לי ראש'.

ולכן אמרו חז"ל (תענית ה.) 'יעקב אבינו לא מת, כי ענין הפטירה מן העולם מתפרש אצל הצדיקים באופן נעלה, והוא לפי שהצדיק בעת פטירתו זוכה להשגות מן העולמות העליונים [כמו שאמרו חז"ל (בסב"ד י"ט. ח) כי הצדיקים רואים פני שכינה בעת פטירתם מן העולם], ולכן הוא מניח את כל החיים שהיו לו בעולם הזה, והוא עולה ומתעלה בעולמות העליונים. אבל יעקב אבינו לעולם אינו מניח את מדרגותיו הקטנות, גם כשעשה שהוא מגיע למדרגות גדולות ביותר, ולכן אין הוא צריך לבא לידי מיתה, כי הוא עולה בעולמות העליונים, ועדיין הוא יכול להישאר עם החיים שהיו לו במדרגותיו הראשונות.

ג.

תמשטות ארץ ישראל מכח הצדקה

האנשים האלה שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו אותה, והארץ הנה רחבת ידים לפניהם וגו' (ד. כא).

כתב האריה"ק (שער הגלגלים ה.) כי נשמת התנא רבי חנינא בן תרדיון נרמזה בפסוק זה, כי 'רחבת' נוט' ר'בי חנינא בן תרדיון. והנה מבואר בגמ' (ע"ז ט.) כי רבי חנינא בן תרדיון היה גבאי צדקה שהיה מוהר מאוד במצוות צדקה, ויש לומר כי לכן שמו נרמז בתיבת 'רחבת', לרמז על ההרחבה שהיה נוהג במצוות הצדקה.

והרחבה זו של הצדקה, מקושר עם מה שאמרו חז"ל (ספחים פו.) 'אמר רבי אושעיא מאי דכתיב צדקת פרוזנו בישראל (שופטים ה. יא), צדקה עשה הקדוש ברוך הוא בישראל שפיון לבין האומות', הרי שיש ענין של פיזור והרחבה של כלל ישראל בארבע נפשות הארץ, והוא נחשב לצדקה מיוחדת, וזה מרומז בתיבת צדקה עצמה, כי 'צדקה' הם אותיות 'די קצה', לרמז על הפיזור ב'קצוות תכל'. וד' פעמים 'קצה' הוא בגי' 'הנגא תרדיון' עה"כ.

וענין התפשטות זו של כלל ישראל בין האומות, היא שורש מה שעתידי הקב"ה להרחיב את ארץ ישראל על כל העולם (פס"ו א), שהוא מכח מה שהיו כלל ישראל נפוצים בכל נפשות הארץ. ולכן היתה גלות מצרים הגלות הראשונה שיצאו כלל ישראל אל בין האומות, כי 'מצרים' הוא בגי' ד' פעמים 'צ'ה, והיו צריכים להיות בה ארבע מאות שנה (טו. ט.) להשלים ד' פעמים ק', ועל ידי זה יהיה ד' פעמים 'קצה' שהוא ענין צדקת פרוזנו בישראל כנ"ל.

ודוקא אות ק' היא החסרה ונצרכת להשלמה, כי אות זו יש בה התפשטות למטה יותר מכל ב"ב האותיות, והיא מורה על התפשטות ארץ ישראל בכל המקומות. ואכן התפשטותה של ארץ ישראל מוכנה תמיד 'ארבע מאות פרסה' (ע"י מגילה ג.) כנגד ד' אותיות ק' הנ"ל [וכך היא גם מדתה של מצרים (ספחים דז.), אשר שם היו צריכים לברר את התפשטותו]. ואותה באריה"ק (שער"ז ר"ח ט) תיבת 'פשוטה' היא בגי' ת', ולפי דבריו מבואר כי התפשטות ארץ ישראל היא על ידי ד' פעמים ק' שבגי' ת', ועל ידי זה נחה ענין הצדקה לד' קצוות תכל.

וזהו שאמרו חמור ושכם לאנשי עירם, כי בני יעקב יכולים לשבת בכל הארצות ולא ידחקו אותם ממקומם, שהיו הארץ רחבת ידים לפניהם. כי בכח הצדקה המורומז בתיבת רחבת' המורה על גבאי הצדקה, תתפשט ארץ ישראל בכל הארצות, ועל ידי זה תהיה כל הארץ רחבת ידים לפניהם.

ד.

עיקר המילה היא קדושת הברית

אך בואת נאות לכם אם תהיו כמונו להימול לכם כל זכר (ז. טו). פי' רש"י: 'להימול, להיות נמול, אינו לשון לפעול, אלא לשון להפעיל'.

יש לפרש בזה, כי אמרו להם שמעון ולוי בדבריהם בפירוש, שאין הם רוצים מהם את פעולת המילה בלבד, אלא את ההתפעלות מן המילה, שיקבלו את קדושת המילה עליהם להיות שומרי קדושתה במעשיהם, ואך בזה יאותו להם. והיו שאמרו להם 'אם תהיו כמונו', כי כלל ישראל הם שומרי הברית בעצם, עד כדי כך שאפילו ערלי ישראל נקראים מהולים (נדרים לא.), כי עיקר המילה היא קדושת הברית, וזה מונח בעצמותיה של כלל ישראל, עד כדי כך שאין זה תלוי בפעולת המילה בפועל, אלא צריכים רק לגלות זאת על ידי המילה. וזהו שאמרו להם שמעון ולוי, כי אם יתפעלו מן המילה, ויתקדשו בקדושת הברית, אכן יוכלו להתקשר עם כלל ישראל.

ולכן כאשר מלו אנשי שכם את עצמם, ולא עשו זאת כלל במונה להתקדש בקדושת הברית [אלא אדרבה כל מילתם היתה למען פגם הברית וטומאת עריות], באו שמעון ולוי והרגו את כולם, כי לא מילאו את התנאי שהתנו עמם.

ודבר זה נהג ביותר באותן הדורות אשר לפני מתן תורה, כי אז לא ירדה התורה עדיין לעולם הזה, ועיקר המצוות ותועלתם היתה תלויה במונה הרוחנית של המצוה, ולא כל כך כמעשה המצוה בפועל בגשמיות. ולכן כאשר הם קיימו רק את מעשה המילה בלי שום כוונה ראויה, לא התקדשו כלל בקדושת הברית. אבל מאז מעמד מתן תורה, אחר שנתן הקב"ה את התורה בעולם הזה, אזי כאשר איש יהודי מקיים מצוה בפועל, הרי הוא מתקדש בקדושתה, וזה פועל גם על נפשו וגופו לקדשם בקדושת פנימות המצוה.

ה.

תכלית הידיעה שנדע כי לא נדע

ויצב יעקב מצבה כמקום אשר דבר אתו מצבת אבן, ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן (ה. יד).

כתב רש"י: 'אינו יודע מה מלמדנו'. והנה לשון זה מצינו בדברי רש"י ליעל בסוף פרשת תולדות על הפסוק 'וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו' (פ. ה.) וגם שם כתב רש"י לישון זה על מה שנאמר 'אם יעקב ועשו'. והיינו כי רש"י מרמז שמה שרבקה יכולה להיות אם של יעקב ועשו תכלית ב' היפיכים הוא בחי' 'הנסתרות לה' אלקינו וזה 'אינו יודע' מה זה מלמדנו'. ובאמת כאן חזר יעקב אבינו לאותו מקום שהגיע אליו אחר ששלחו יצחק, ונמצא כי רש"י כתב ב' פעמים בקשר לאותו המקום לישון של 'אינו יודע'.

ויש לפרש כי כאשר יצא יעקב אבינו ממקום הקדושה בבית אביו הק' בארץ ישראל, וברח אל בית לבן הארמי מקור הקלי' והסט"א, היה עוסק בבחי' 'אינו יודע' דוקא. כי ידוע מה שכתבו הספח"ק בכמה אופנים, כי העצה כנגד הסט"א אינה על ידי השגות וידיעות, כי כאשר הקלי' מתגברת ח"ו אין כל הידיעות וההשגות עורות כלל, והסט"א יכולה לבלב את העובד ה' מכל השגותיו ומדרגותיו. אלא בשעת נסיון צריכים להתגבר דוקא בכח האמונה הפשוטה, שהיא בלי שום ידיעה והשגה, אלא באמונת איתן בהקב"ה באופן פשוט וברור. ולכן כאשר יצא יעקב אבינו מבית אביו, התחזק ביותר בבחי' זו של 'אינו יודע'.

ואמר הכתוב כי בסוף כל הענין חזר לאותו מקום אשר דבר איתו הקב"ה בתחלת יציאתו לחרון, להראות כי אחר שעמד בכל הנסיונות והתגבר על עשו ולבן, הגיע שוב אל אותה המדרגה. כי ידועים דברי הקדמונים אשר תכלית הידיעה היא כאשר יודעים שאין יודעים, וכן ידוע מאמר הגבש"ט הק' ז"ע כי אחר כל השגותיו הרי הוא נאמץ באמונה פשוטה. וזה הוא מפני שהקב"ה לית מחשבה תפיסא ביה כלל (תקופין ט.). ולכן תכלית הידיעה בהקב"ה הוא כאשר באים לידי הכרה ברוח שאין יודעים בו כלל. ואז נעשים מרכבה לשינה כמו שמוזמז 'במקום אשר דיבר איתו'. ולכן בסוף כל הדברים מפרש רש"י שוב, כי יעקב אבינו חזר והגיע אחר כל השגותיו ואחר שעמד בכל הנסיונות לבחי' 'אינו יודע', כי זכה לבהירות האמונה ותכלית ההשגות עד לבחי' 'אינו יודע'.

תנה בני לבך לי: לב ער לאבינו שבשמים

א. ללכת בדרכיו: להיות מהות של 'איש טוב'

יש אדם ש'עושה' מעשי חסד ויש מי שבמהותו הוא 'איש חסד' | ישנם כאלה שמוגדרים כעסקנים אבל לאו דוקא שהם אכן בעלי חסד | איש חסד יש לו לב רחום וחנון לצער הזולת | הוא הולך בדרכי ה' שעושה חסד לשם חסד | כל כולו שופע חסד וטובות עבור אחרים | הוא אינו מחפש רק מעשים גדולים אלא מחשיב 'מילה טובה' שיכול לתת לרעהו | צדיקים מתפללים במסירות נפש במשך שנים רבות עבור יהודים שאינם מכירים אותם | הנהגה כזו מחייבת על פי דין הנהגה של רחמים

ב. מה טוב חלקנו: שזכינו לגדל ולחיות בעולם של תורה ומצוות!

איך ייתכן שיהודים שזכו לקבל תורה מהשי"ת יהיו בעצבות | אלו שלא זכו להייתר תורה ומצוות שרויים בחושך ואפילה | הגילוי העצום של הדור האחרון - אלפי בעל תשובה | למרות שהיו להם כל התענוגים לא מצאו בהם שום תכלית | אנו שגדלנו לתוך המציאות של תורה ומצוות בוודאי חייבים להכיר טובה על כך ולהיות בשמחה תמיד | הגם שאנו צריכים הרבה להתחזק צריכים אבל להודות על החלק הטוב שיש לנו | יהודי שמח מקדש שם שמים

ג. איש גדול הוא: כמו שיש 'גדלות' בתורה כך גם בתפילה יש מהלך של 'גדלות'

בתורה ידוע שהדגש הוא על גדלות בתורה | גם בתפילה צריך להשיג גדלות | האם אתה אומר ולירושלים עירך מתוך גדלות בתפילה? | צריך לגשת כל המושג של תפילה ברצינות עצומה | הגם שבעולם פחות מקובל להחשיב את המתפללים - תחשיב אתה בעצמך את התפילה | תעשה עסק גדול מסדר התפילה | כל מקום יש לו מהלך משלו אבל אצל כולם התפילה היא באמת חלק גדול בעבודת השם

תמצית המאמרים הקודמים:

ישנם ב' דרכים בעבודת ה' - כל דרך ראויה לנפשות אחרות לפי שורש נשמתם. הדרך של 'שור' - שבנויה על מדת הדין - היא דרך של תביעות, להתעלות ולקנות שלימות בלי פשרות. הדרך של 'כשב' - בניה על מדת הרחמים - קשר של אהבה, בלב ונפש עם השי"ת. דרך זו ראויה היא ביותר לדור זה בו האנשים חלשים בגוף ובנפש.

א.

ללכת בדרכיו: להיות מהות של 'איש טוב'

דרך הכבש - עולם ומלואו

הנה כמו שהדרך של 'שור' היא 'עולם מלא' שיש בו כמה וכמה עבודות ועניינים המתחייבים לעולם זה, כך גם הדרך של 'כשב' היא 'עולם מלא', עמוק ונשגב, שיש בו עבודות ועניינים שונים בהם העובד ה' נותן את כל ליבו ונפשו - לפי מה שראוי לאיש ההולך בדרך זו.

מי שמשקיע את עצמו בעבודת ה' על פי מהלך זה, הרי הוא נכנס ובא לתוך עולם נפלא, א' ליכטיגע וועלט', שיש בו הרבה 'הלכה למעשה' בכל אורחות חייו, הן במצוות שבין אדם לחברו והן במצוות שבין אדם למקום, ולא נאריך עתה בכל העניינים הנוגעים למעשה כי רבים הם, אמנם בכללותם הם כל אותם עניינים שהלב תופס שם מקום נכבד יותר משאר כוחות הנפש - וכגון להיות אדם המתחטא לפני קונו, לשפוך את ליבו לפני השי"ת, לבטוח בהשי"ת ולהשליך עליו את יתרו וכדומה - ונזכיר כאן רק כמה עניינים אשר ללמד על הכלל כולו יצאו.

הוא איש חסד במהותו

השער של 'חסד' הוא אחד המקומות הבולטים בהם ניתן להבחין בין שתי הדרכים. מי שהולך בדרך של כשב - יש לו לב להשי"ת - מקבל את ההרגש של טוב לב, אהבה ורחמנות על הבריות מכח דביקותו בהשי"ת, וכדאיתא בחז"ל (ילקוט דברים יא): "ללכת בכל דרכיו, מה הוא רחום אף אתה הי רחום". הוא לא יהיה אדם ככל אדם - כשאר ההמון - רק שהוא גם מצוין בכך שעושה 'מעשי חסד' עם אחרים, אלא שבעצם מהותו הוא חומל

ומרחם על זולתו, יש לו לב אוהב ונכמור ליהודים אחרים - הוא מלא אהבה ורחמנות אליהם.

עסקנות עם פניות

כי זאת למודעי שלא כל אחד שנושא בתואר 'עסקן' ואדם שמפורסם כ'בעל חסד' - הוא אכן אדם שבעצם מהותו הוא בעל 'לב טוב' - המרחם על הבריות. ישנם הרבה אנשים שאכן עושים מעשי חסד רבים עם זולתם, אולם אותם אנשים שנצרכים להם לעת הזאת, 'מוכרחים' לדעת שאכן הם היו נזקקים ונצרכים לחסדים וטובות, ועכשיו זכו גם זכו שפלוני אלמוני חס וריחם עליהם וגמל איתם חסדים טובים. הם מצפים להכרה על פעולותיהם ומייחלים לקבל את ההכרה הטובה מצד מי שהטיבו עמו. (הגם כי פעמים אדם מטיב עם רעהו ורוצה שהלה ידע מכן כדי לחזק את קשרי הידידות ביניהם וכמו שאמרו חז"ל (ביצה טז). הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, וכדברי רש"י שם 'ותרבה אהבה ורעות', כך גם פעמים שיש בכך ענין של חינוך, שהאב

נקודות:

החסד שנובע מאדם שקיים בעצמו "בו תדבקון - הדבק בדרכיו" - הוא בגדר אחר לגמרי. לפעמים הוא עושה חסדים כאלה שניתן להורות עליהם באצבע שהם חסדים נשגבים 'העכערע חסדים'! אפשר ממש להעיד ולומר שרק 'חלק אלוקי' ממעל - שאור אלוקי זורח בקרבו יש בכוח לעשות חסדים כגון אלו

או המלמד מטיבים עם הבנים או התלמידים והם מודיעים אותם על כך כדי לחנכם להכרת הטוב, אבל דברינו עתה הוא באופן כללי כאשר אין סיבה לכגון דא].

ישנם כאלה עסקנים שפעם אחת שאמרו להם 'יישר כח' לא די להם, הוא מצפה וממתין לשמוע 'דרישת שלום' (גריסעו) מכל בני משפחתו של אותו 'נצרך' - עד כמה הם אסירי תודה כלפיו וליבם מלא רגשי הכרת הטוב אליו. אצל אחרים המצב עוד יותר 'גרוע', ברכת 'יישר כח' והלל והודאה גרידא, אינה מניחה את דעתם כלל, הם מצפים שהמשפחה תפרסם בכתבי העת - על פני עמודים שלמים - את פועלו הטוב של "העסקן הגדול והמפורסם". כל פעולה שהוא עשה עושה ויעשה צריך להתפרסם בקול רעש גדול - שכולם יכירו וידעו וישבחו את רוב טובו וחסדו. נמצא שהלו הוא אכן 'בעל חסד' נפלא, אבל טרם הפך להיות החסד חלק מהעבודת השם שלו - לשם שמים.

'איש טוב' יש לו 'לב מרגיש' לזולתו

אפילו בין יראי השם - 'יהודים טובים' שהם עסקנים העושים ופועלים למען הכלל והפרט, יבולט ההבדל בין 'בעל חסד' בנוסח של 'שור' - 'הגבורה' שלו בעבודת ה' היא מה שעושה חסדים עם הרבה אנשים - בין בעל חסד בדרך הכבש' - שהלב השופע שיש לו למענו ית"ש בא לידי גילוי ברצונו להיטיב עם הבריות. הבעל חסד בדרך שור הוא עסקן גדול; הוא עושה חסדים וטובות לכלל ולפרט,

פרק ט"ז

וְהָיָה בְּאֵמַת זֶהוּ הַמִּכְתָּן שֶׁבּוֹ נִבְּחָנִים וְנִבְּדָלִים עוֹבְדֵי ה' עֲצָמָם בְּמִדְרָגָתָם, כִּי מִי שִׁוְדָע לְטַהֵר לְבוֹ יוֹתֵר, הוּא הַמִּתְקַבֵּב יוֹתֵר וְהָאֹהֵב יוֹתֵר אֲצִלּוֹ וְיִתְקַרֵּף, הֵם הַמְּהַרְאֵשׁוּנִים אֲשֶׁר בְּאַרְצֵי הַמָּדָה אֲשֶׁר נִבְּרוּ וְנִצְּחוּ בְּדָבָר הַזֶּה, הָאֲבֹת וְיִשְׂרָאֵל הַרְוָעִים אֲשֶׁר טָהְרוּ לְבָם לְפָנָיו. הוּא מֵה שֶׁדָּוִד מְזַהֵר אֶת שְׁלֹמֹה בְּנֵו (דברי הימים - א כח), "כִּי כָל לְקָבוֹת דּוֹרְשׁ ה' וְכָל יֹצֵר מִחֻשְׁבוֹת הוּא מִכִּין"

ה'ענין' שלו
 בחסד אינו
 לחפש אחר
 פעולות גדולות
 ולקחת אחריות
 על 'פרויקטים'
 אדירים, שבקל
 הוא שואב
 הנאה וסיפוק
 הנפש כאשר
 עולים הם בידו,
 אלא כל פעולה
 קטנה חשובה
 היא אצלו עד
 מאד, גם מצוות
 'קטנות' יש להן
 ערך רב אצלו,
 הוא יהנה לומר
 'מילה טובה'
 ליהודי, לעשות
 'טובה קטנה'
 ליהודי

~

'איש הכבש' הוא
 איש אשר נשאו
 ליבו לשמים 'ער'
 האט א שטיקל
 הארץ צום רבונו
 של עולם' הוא
 מרגיש בנפשו
 את גודל החסד
 שהשי"ת עשה
 עמו שנתן לו את
 התורה הקדושה
 ואת המצוות
 - שכל כולן
 חטיבה אחת
 של אור ודבקות,
 לא יפלא אפוא
 שהוא נשאב
 כלאחר יד
 לתוך 'לעולם'
 השמחה, הוא
 אדם שמח! הוא
 שמח בחלקו!
 טוב לו ונעים
 לו בעולמו -
 'צופרידן און
 פרייליך'

כל סדר יומו הולך וסובב כדי להגיש עזרה
 וסיוע לכל דורש ומבקש, הוא מנצל את קשריו
 הרבים ואת כשרונותיו הברוכים כדי לחזר אחר
 שולחנם של נדיבים ושועים אשר נותנים בידו
 סכומים עצומים עבור ארגונים ומטרות צדקה
 למיניהם. הוא עושה גדולות ונצורות ואכן אשריו
 ואשרי חלקו - 'עס איז געוואלדיג און מוראדיג'.
 אמנם אחרי כל הדברים הנפלאים האלה,
 למעשה הוא אינו 'מרגיש' את צער הזולת! גם
 בשעה שהוא מונח ושקוע במעשה חסד, הנה
 לאו דוקא שליבו ער ורוחם לשאר אדם מישאל.
 וכגון אשר בו בזמן שטרוד ב'עסקנות', אם יבוא
 לפניו איזה מקרה בו 'מוכרח' כביכול להעליב או
 לפגוע באדם אחר, הנה עלול הוא לעשות זאת
 בנקל, הוא לא יניד עפעף בשעה שמצער יהודי
 אחר. והוא עוד מרגיש די טוב עם עצמו: "אני
 כעת טרוד עם 'עסקנות'! אני הרי 'עושה ומעשה'
 כעת למעלה מראש ב'עמוד העולם' של חסד!
 והנה הלה עומד לי בדרכי ואני מוכרח להסיטו
 ולהטותו מן הדרך כדי שיהיה בידי לפעול את
 מה שכעת נחוץ לעשות.

אבל למען האמת הרי התנהגות זאת אינה
 אלא גילוי שהלה כלל לא 'קנה' את המדה ואת
 המהות של חסד! הוא אכן עושה הרבה מעשי
 חסד, הרבה יהודים מאד נהנים ממנו והוא בוודאי
 יקבל חתיכה הראויה להתכבד בעולם הבא, אבל
 'איש טוב' - הוא לא! הוא לכל היותר 'עסוק' כאן
 עם העבודת השם 'שלו'! לבנות את ההיכל 'שלו'
 בגן עדן - ולא כמו עבודת הכשב שהחסד שלו
 נובע ממקום אחר לגמרי כמו שיתבאר להלן.
 זאת ועוד, אשר כאמור, במקרים רבים 'מתגנבת'
 בקרבו בקשת הפרסום והרצון להכרה - יכירו
 וידעו כל יושבי תבל את רוב פועלו בעבודת ה'
 שלו - עולם העסקנות.

הקב"ה עושה חסד לשם חסד

מאיך ה'בעל חסד' ההולך בדרך כשב - כל
 המהלך וההשקפה שלו על מדת חסד שונה
 בעליל. כי הנה אחד היסודות החזקים עליו
 הוא מעמיד ובונה את העבודת השם שלו
 הוא התבוננות במדת החסד ובאהבה שהשי"ת
 מנהיג בו את עולמו (כפי שהארכנו בשיעור הקודם).
 והוא עומד ומשאתה לראות כמה טובות ניסים
 ונפלאות עושה עמו הקב"ה אשר רובם אינם
 ידועים לו כלל; האדם אינו יכול לשער ואין לו
 שום יכולת להשיג - כמה חסדים השי"ת עושה
 עמו בכל עת ובכל שעה אשר הוא אפילו אינו
 יודע מהם. בו בזמן שהוא בא והולך לתמוך
 ברחובות קריה, הוא אינו מעלה על דעתו אשר

הנה בשעה זו ממש, הקב"ה מסבב את כל
 העולמות בהשגחה פרטית עבירו - 'כי מלאכיו
 יצווה לך לשמרך בכל דרכיך'.

גם בעולם 'הטבע' מגלים מזמן לזמן גילויים
 וחיידושים נפלאים של 'חוקים' שהקב"ה קבע
 במערכות השמים והארץ וכל צבאם - שהעולם
 לא יכול להתקיים בלעדיהם אפילו רגע כמימרא
 - והנה עד הזמן שהחוקרים ואנשי המדע עמדו
 על התופעות הללו, איש בעולם לא ידע כלל על
 דבר קיומם! **כי כאמור הקב"ה מיטיב עם העולם**
- בכלל ובפרט - ואין שום אדם שמשגי את גודל
ההטבה הזו! החסדים הנסתרים רבים ויתרים על
החסדים הגלויים.

הדבק במידותיו - חסד בלי חשבונות

אחרי ההתבוננות הזו הנה העובד השם
 מבקש לילך בדרך זו גם הוא, ומעתה עליו
 לגשת לעבודה של 'אדמה לעליון' - צריכים
 הרי להידמות להשי"ת, מה הוא רחום אף אתה
 רחום - לכן הוא מדבק עצמו במדת החסד של
 השי"ת - לעשות חסד כמו שהשי"ת עושה חסד
 - חסד בלי חשבונות! **לא לפעול מתוך 'חשבונות'**
שיזכה לאיזו הכרה עבור מעשיו הכבירים, וגם לא
על מנת לקבל עבור זה מנה יפה בגן עדן, אלא
'חסד לשם חסד'! לשמש מרכבה למדת חסדו
 וטובו של השי"ת!

אדם שזוכה לעשות חסד באופן האמור הוא
 איש טוב בכל נימי נפשו אי אפשר לשער עד
 כמה! ממש 'חפצא' של טוב! **החסד שנובע מאדם**
שקיים בעצמו 'בו תדבקון - הדבק בדרכיו' - הוא
בגדר אחר לגמרי. לפעמים הוא עושה חסדים כאלה
שניתן להורות עליהם באצבע שהם חסדים נשגבים
'העכערה חסדים'! אפשר ממש להעיד ולומר שרק
 'חלק אלוקי' ממעל - שאור אלוקי זורח בקרבו
 יש בכוחו לעשות חסדים כגון אלו.

להחשיב כל מילה טובה שאומרים לזולת

אדם כזה הוא מהות של 'איש טוב'! יש לו 'לב
 מרגיש' לצערו וכאבו של אדם אחר! הוא פשוט
 לא מסוגל לגרום חלישות הדעת לרעהו! במקרה
 שיתגלגל לפתחו איזו עסקנות שתדרוש ממנו
 לעשות פעולה שעלולה להיסב עגמת נפש לאדם
 אחר, הנה יעשה זאת רק אחר שיקול הדעת
 וכובד ראש וגם אחר שיכריע בדבר יעשה זאת
 בלב כבד מאוד. מאיך כשיזדמן לפניו לעשות
 איזה נחת רוח וטובה לזולת - אפילו יהיה זה
 ילד קטן ורך בשנים - הנה ליבו יתרונן משמחה.
 כי ה'ענין' שלו בחסד אינו לחפש אחר פעולות

ב.

מה טוב חלקנו: שזכינו לגדל ולחיות בעולם של תורה ומצוות!

בידנו להיות בשמחה שלא היה בדורות הקודמים
 - זהו החידוש שישנם 'בעלי תשובה'. מעולם לא
 היה דור שאלפים מישאל עזבו מאחוריהם את
 כל הבלי עולם הזה ושבו לחיק אביהם שבשמים.
 מלפנים כל 'בעל תשובה' היה יקר המציאות
 'א גאנצע מציאה', הסתכלו עליו כחידוש שלא
 מעלמא הדין, ואילו בימינו צומחים ופורחים
 קהילות שלימות של בעלי תשובה יראים
 ושלמים. וראה זה פלא אשר הבעלי תשובה
 הללו הם לאו דוקא אנשים פשוטים מן השורה,
 אלא יש ביניהם אנשי מדע, פרופסורים, בעלי

לפתור את כל הקשיים והמחלות של המין האנושי
 - כך יותר ויותר הולכת ומתגלה החשכה והריקנות
 ששולטת אצלם, ואילו אותנו זרע ישראל עם
 סגולה, הלא בחר בנו השי"ת מכל העמים הללו!
הוא הכניס אותנו ככזה עולם של אור מופלא ותענוג
עילאי! עולם של קדושת שבת וקדושת הזמנים! נו,
האם זה לא בא כך' שנהיה שמחים?!

וישמעו רחוקים ויבואו - הגילוי של הדור האחרון

בדורות הללו יש 'גילוי' שיש בו כדי לסייע

הון ונכסים שכל תאוות העולם היו מונחים בכך ידם, וחורף זאת קמו ונטשו את כל אלילי כספם וזהבם ואת כל העבר שלהם ובאו לחסות בצל ה' וקבלו עליהם עול תורה ומצוות - זה הרי ממש גילוי מן השמיים עצום ונורא, אפשר לכתוב ספר שלם רק עצם הגילוי הזה.

הם בקשו לחיות חיים עם תכלית

העיקר מה שגרם להם לחזור ולשוב לאמונת אבותיהם היה, כי הם פשוט הרגישו ריקים ומנוערים מכל וכל! היהודים הללו זכו שחדרה בהם ההכרה שהם חיים ללא שום תכלית! חיים שכל מהותם היא להיות זולל וסובא, עוד תאוה ועוד תאוה "אכול ושתה כי מחר נמות" - הם אפס ושווא. כי הסטרא אחרא אין לה באמת מה למכור. והנה הם מגלים באחת עולם של אור! עולם של תענוג ושמחה! הם רואים שאצלנו ישנה משמעות לכל עצם החיים! הם רואים אנשים שיש להם איזה שהוא אור של תורה ומצוות! ועל ידי זה באו לכלל הכרה עמוקה שתורתנו - תורת אמת! משה אמת ותורתו אמת.

הייתכן ששומרי תורה ומצוות שרויים בעצבות

נו, אם כן אפוא כמה צריכים אנו לתת שבח והודאה על חלקנו ולהיות בשמחה עצומה על שמעולם לא היינו ולא דרכנו באותו מקום נידח וחשוך - הרי החושך ממש - שאין שם לחיים שום משמעות ותכלית. אנחנו זכינו לגדול ולהתחנך בין שומרי תורה מצוות ויראי ה' אין חסיד'ישע שטיבער', נו, וכי 'מגיע' להשי"ת ישראי ה' יתהלכו להם בעצבות? איזה היפך של קידוש השם נגדם כאשר רואים אנשים החודים לדבר ה' שמתהלכים בתוכינו שפופים וכפופים וארשת של עצבות מתוחה על פניהם? איזה הכרת הטוב וגמול נאה הוא זה להשי"ת, על שנתן לנו תורת אמת? היכן הוא ה"אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו?"

איזהו עשיר השמח בחלקו

'איש הכבש' הוא איש אשר נשאו ליבו לשמים 'ער' האט א שטיקל הארץ צום רבונו של עולם'

ג.

איש גדול הוא: כמו שיש 'גדלות' בתורה כך גם בתפילה יש מהלך של 'גדלות'

לומדים תורה באופן של 'גדלות'

עוד דבר שתופס מקום נכבד בסדר העבודה של דרך הכבש הוא עבודת התפילה - להיות 'איש תפילה' א' גוטער דאווענער'; הנה בלימוד התורה מבין כל בחור שאין די ללמוד בכל אופן שהוא - איך שיהיה, אלא צריך לזכות לגדלות בתורה! וברוך השם בישיבות אמונים על ענין זה - להעמיד בחורים שיתעלו להיות 'גדולים' בתורה! הרמ"ם בישיבה משקיעים כוחות להעמיד תלמידים שיוודעים איך להעמיד סוגיא על בוריה מתוך הבנה עמוקה וישרה, איך מבינים את גוף המהלך של הסוגיא ואיך מפרקים כל חלק וחלק שבה, איך אומרים סברה ישרה ואיך לומדים 'ראשון' ואיך אומרים חידוש נכון, בונים את הבחור להיות 'אומן' שיש לו 'כלי אומנות' - ללמוד סוגיא כדת וכהלכה. אם בחור יאמר פעם איזה סברא שלא מן הענין, יתכן שהר"מ יאמר לו: "עה, זה קצת שטחי ללמוד כך! לא, אין זה הנקודה בסוגיא כאן! לא לך התכוונות התוספות!" ולפעמים כדי להעמיד אותו בדרך הישרה בלימוד יאמר לו "כך לומד 'עם הארץ', המהלך הזה אין לו ידיים ורגליים". (באמת בימינו אין שפה זו שגורה אצל הרמ"ם כי הבחורים עלולים להיפגע מכן, אבל מלפנים היה זה חלק מה'שפארך' בין הלומדים).

גם בעבודת התפילה צריך 'גדלות'

כמו שישנה 'גדלות בתורה' כך צריך לדעת שיש 'גדלות בתפילה'! כדאי את אצל רבקה אמנו שבשעה שראתה את יצחק אבינו מתפלל אמרה (בר' ס, טו) 'אדם גדול הוא זה' - היא ראתה שהתפילה שלו הוא באופן של גדלות. גם בתפילה אין די שמתפללים - יהיה איך שיהיה - אלא צריך להכניס לב ורגש בתפילה. וכמו שאפשר לומר לבחור בישיבה: "אתה אומר סברא

הוא מרגיש בנפשו את גודל החסד שהשי"ת עשה עמו שנתן לו את התורה הקדושה ואת המצוות - שכל כולן חטיבה אחת של אור ודבקות, לא יפלא אפוא שהוא נשאב כלאחר יד לתוך 'לעולם השמחה', הוא אדם שמח! הוא שמח בחלקו! טוב לו ונעים לו בעולמו - 'צופרין און פרייליך'.

הוא מתבונן: "אכן אמת שאני רחוק מקדושה וגם המידות שלי עדיין אינן מתקנות, ואכן אני צריך לשאוף להתחזק ולהתעלות, אבל בד בבד, למה שלא אראה את החלק הטוב ואת הקדושה שכן יש לי? הרי ישנם כאלה שהם שקועים בהבלי ותאוות העולם הזה עד צווארם, נו, ברוך השם שאני זכיתי שיש לי שייכות עם כותלי בית המדרש, אני עדיין רוצה קשר עם צד הקדושה, ואם אני נכשל לפעמים חס ושלום הרי אני מרגיש נורא ותיכף אעשה תשובה, נו, אם כן הלא המצב שלי נפלא מאד! אני שמח שהשי"ת הנהיג אותי בדרך שאני יכול לזכות על ידה לכוז שמחה".

להחשיב את הבחורים שעוסקים עסק מעבודת התפילה

לצערנו 'משב הרוח' והמציאיות בעולם אינו כן. מעט הם האנשים שיוודעים להחשיב את התפילה ולזכות לגדלות בתפילה. את הבחורים הטובים בישיבה מחשיבים לפי ערך כמה שהם 'למדנים', על בחורים שמשקיעים בעבודת התפילה לא יאמרו שהם הבחורים 'הטובים' של הישיבה... הם לא משהו מיוחד! 'הישיבים ראשונה במלכות' הם הבחורים שלומדים בהתמדה ובלומדות. אבל כל זה אינו תירוץ וסיבה כדי שבחור יפטור את עצמו מן החובה להשקיע כוחות בתפילה, כי לעת הזאת עליו להשתמש גם עם הכוחות של 'עז' (שהחזרנו בשיעורים הקודמים) - לא להתפעל מכל הסובב וממה שהבריות יאמרו עליו, אלא לדעת שהתפילה היא דבר גדול גם אם אין עושים מכן 'מצב' גדול בישיבה. אם חפץ הוא בכך ידמה בעיני רוחו שאינו לומד בישיבה זו, אלא אצל הרה"ק הרשב"ב ז"ע בישיבת 'תומכי תמימים ליובאוויטש'... שם היו הבחורים 'המתפללים' ברום המעלה והחשיבו אותם לא פחות מאשר את הלומדים'.

עובדא הוי

ה'סדר היום' בישיבה בליובאוויטש היה שלמדו חסידות קודם התפילה לערך שתי שעות, ואחר התפילה למדו נגלה במשך ז' שעות רצופות, ובערב למדו שיעור חסידות במשך שעתיים - זה היה בערך הסדר בתומכי תמימים.

ובכן היה שם בחור 'בעל עבודה' שהשקיע כוחות עצומים בלימוד ה'חסידות', הוא למד חסידות השכם בבוקר במשך כמה שעות, כך שנעמד להתפלל בשעה שאשר התלמידים כבר היו באמצע סדר 'הנגלה', וכמובן שתפילתו היתה 'כמו שכתוב', כך שכאשר סיים להתפלל כבר היו

של 'עם הארץ'! לא כך לומדים! כך גם בתפילה היה על הר"מ בישיבה לגשת לבחור ולומר לו: "אני שמעתי היום איך שאתה אומר 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב' ודע לך אתה ממש 'עם הארץ' בתפילה! וכי כך אומרים 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב' בקריירות כוונ? עם כזה לב אבן? בכזו אדישות - כאילו לא אמרת כאן ולא כלום?! הרי אמרת כאן תיבות נוראות 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת!'" כי כאמור כמו שיש גדלות בתורה כך גם ישנה גדלות בתפילה.

כמו שצריכים לחדד את המוח בתורה - לרכוש הבנה, עמקות וישרות בתורה. צריך גם כן לכוון את הלב בתפילה - לעדן את ההרגשים ולפתוח את פתחי הלב בתפילה. שהלב ירגיש את מה שצריך להרגיש בשעת התפילה.

עיקר הפתח לכך הוא - לגשת לכל המושג והענין של תפילה בכובד ראש ושימת לב 'עם אצנונעמען ערנסט!' אכן אמת שלא צריך להקדיש לתפילה זמן רב כמו ללימוד התורה, כי ללמוד צריך כל היום - כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה - מיה שאין כן תפילה יש לה זמנים קבועים ביום, אבל הזמן של התפילה, כאשר כבר מתפללים, הנה זה הוא זמן שדבר מאד גדול מתרחש אז.

פרק ט"ז

וְכֵן אָמְרוּ ז"ל (סנהדרין קו), "יְחַמְנָה לְבָא בְּעֵי". פִּי אֵין דֵּי לְאָדוּן בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשָׂיִם לְבָדָם שִׁיְהִיו מַעֲשֵׂי מִצְוָה, אֲלֵא הַעֲקָר לְפָנָיו שֶׁהֵלֵב יְהִיה טְהוֹר - לְכַוֵּן בְּהַ לְעִבּוּדָה אֲמִתִּית. וְהַנְּהַל הַלֵּב הוּא הַמְּלַךְ לְכָל חֻלְקֵי הַגּוֹף וְנִוְהָג בָּם. וְאֵם הוּא אֵינוּ מְבִיא עֲצָמוֹ אֶל עֲבֹדָתוֹ יְתַבָּרָךְ אֵינוּ עֲבֹדָת שֶׁאֵר הָאֲבָרִים פְּלוּם, פִּי אֵל אֲשֶׁר יְהִיה שְׂמֵה רִוַח הַלֵּב לְלֶבֶת - וְלִכְוֵן. וּמְקַרָּא פְּתוּב בְּפָרָשׁ (משלי כג), "תְּנַה בְּנֵי לְבָב לִי"

נקודות:

כמו שישנה 'גדלות בתורה' כך צריך לדעת שיש 'גדלות בתפילה'! כדאי את אצל רבקה אמנו שבשעה שראתה את יצחק אבינו מתפלל אמרה 'אדם גדול הוא זה' - היא ראתה שהתפילה שלו הוא באופן של גדלות. כמו שצריכים לחדד את המוח בתורה - לרכוש הבנה, עמקות וישרות בתורה. צריך גם כן לכוון את הלב בתפילה - לעדן את ההרגשים ולפתוח את פתחי הלב בתפילה. שהלב ירגיש את מה שצריך להרגיש בשעת התפילה. וכמו שאמר חז"ל (ברכות ו:) שתפילה היא מ'הדברים העומדים ברומו של עולם'. צריך לעשות עסק גדול מתפילה, בחור טוב אינו מי שרק 'לומד' טוב, אלא הוא גם צריך להיות 'מתפלל' טוב

במחצית השעה האחרונה של סדר הנגלה - שהיה כאמור סדר של ז' שעות - ובזמן זה הספיק 'לתפוס' קצת לימוד של נגלה, ואז הרי כבר הגיע סדר החסידות השני למשך שעתיים ושוב התיישב ללימוד חסידות, כך היה כל סדר וימו הולך וסובב בלימוד החסידות ובתפילה וחוזר חלילה.

אינו יכול להתנתק מתפילה וחסידות

באותם ימים - בחייו של הרה"ק הרשב"ב - היה בנו הרה"ק המהרי"צ מליובאוויטש המנהל של הישיבה. ופנה המשגיח לבחור ושאל אותו: "למה אין אתה לומד נגלה? זהו לא מהלך! צריך גם ללמוד נגלה!" ושאל אותו המהרי"צ שידבר איתו, והבחור תיאר בפני המהרי"צ את כל סדר היום שלו, והסביר שהנה כאן אינו מסוגל לעזוב את המאמר חסידות שהוא לומד - הוא מוכרח להיכנס לכל עומק הענין של המאמר - וכאן הוא נעמד להתפלל ולפתע הוא 'נתקע' בכמה תיבות של 'יוצר אור' - הוא מתעמק בשרעפיו ואינו מסוגל להמשיך, וכך המשיך והסביר את כל המצבים שהוא עובר בשעת התפילה ולימוד החסידות, והפטיר הבחור ואמר: 'נו, וכי אפשר לוותר על כל זאת?'

"ושב אחרי זה אם אני כבר לומד חצי שעה נגלה הרי כבר מגיע סדר חסידות, נו, וכי לא אלמד חסידות? הרי צריכים ללימוד חסידות! נו מה אני יכול לעשות?" שאל אותו המהרי"צ "אם איזה מאמר התפללת היום?" - בחב"ד היה מושג 'מתפללים עם מאמר חסידות' היינו שהתפילה היתה בנויה על מהלך שלמדו במאמר חסידות - ענה הבחור "עם מאמר זה וזה" אמר לו המהרי"צ: "הבה ואשמע ממך את המאמר הזה" פתח הבחור הלז וחזר על כל המאמר כדבעי. ראה המהרי"צ שאכן חוזר על המאמר כזקן ורגיל, אמר לו "אתה יכול ללכת לדרך" ומאז שוב לא העיר לו כלום והחשיבו אותו כאחד הבחורים החשובים ביותר בישיבה.

בחור טוב נאמד גם בעבודת התפילה ולא רק בתורה

כל 'חדר' יש לו דרך משלו, אצלנו אכן לא נהגו כך, אמנם 'לית מאן דפליג' שעבודת התפילה הוא דבר יסודי וגדול מאד, אין על כך שום וויכוח, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ה:) שתפילה היא מה'דברים העומדים ברומו של עולם'. צריך לעשות עסק גדול מתפילה, **בחור טוב אינו מי שרק 'לומד' טוב, אלא הוא גם צריך להיות 'מתפלל' טוב.** צריך להיות מצב שכאשר יהודי בא לחפש בחור טוב לחתן עבורו, לא יבדוק רק את הדרגה שלו בלימוד התורה אלא גם ישאל ויחקור איך הוא מתפלל! בחור טוב הוא מי שיש לו לב להשי"ת והוא עובד ה'.

דע לפני מי אתה עומד

הכלל היוצא מדברינו: כשנעמידם להתפלל צריכים לדעת שתפילה היא סדר ישיבה חשוב מאד שמתייחסים אליו ברוב חשיבות וכבוד ראש. צריך לתת חשיבות לתפילה, כעת אני ניגש להתפלל! כמו שנפסק בשו"ע (או"ח סי' צא סעיף א) שצריכים לחגור לקראת התפילה משום "הכון לקראת אלוקיך ישראל" - צריכים לעשות הכנה לתפילה! 'מען דארף מאכן א מצב!' אני נכנס כעת להיכל המלך! אני הולך לעמוד לפני המלך - ודע לפני מי אתה מתפלל!

דרך הכשב יש בה סייעתא דשמיא מיוחדת

בכל האמור לעיל דברנו קצת אודות הדרך של 'כשב' ואידך פירוש איל גמור. זהו דרך איתן ויציב בעבודת ה' א' געזונטער דרך, דרך של חסד ושמחה, דרך של לב והרגש בתפילה. דרך ישרה ובריא, 'א דרך וואס מען טראכט געזונט און מען לעבט געזונט'. אם משתללים ללכת בדרך זו זוכים לסייעתא דשמיא והצלחה מיוחדת, הצלחה של האדם בינו לבין עצמו והצלחה להשפיע על אחרים.

לביהמ"ד, ואכן כך הוה. אבל אחר כך סיפר המגיד לתלמידיו, כי השכינה הק' באה אליו בטענות, למה לקח ממנה את זה הבן שהיה לה. ואמר המגיד כי שאל אותה: 'וכי איזה נחת רוח כבר היה לך ממני', ענתה השכינה הק': 'מה השאלה בזה? הרי פעם אחת בשנה היה בא לבית המדרש ביום הכיפורים, וכאן ושם היו לו 'ערנסע מינוטן' (דקות של כובד ראש) וענה 'אמן יהא שמייה רבא', והנה אתה לקחת זאת ממני!'. והיה המגיד מספר זאת לתלמידיו, למען דעת את גודל החשיבות של כל אנחה ופעולה טובה של יהודי, בכל מצב שלא יהיה.

סיפר כ"ק אדמו"ר מאמשינאוו זי"ע, כי זקינו הרה"ק רבי מנחם מאמשינאוו זי"ע נסע כמה פעמים אל הרה"ק רבי דוד משה מטשארטקוב זי"ע, ובפעם האחרונה שהיה שם הביא עמו גם את בנו הרה"ק רבי יוס'ע זי"ע - אביו של האדמו"ר מאמשינאוו. וסיפר רבי יוס'ע כי בכל ליל שב"ק היה הסדר בטשארטקוב, שהיה הרה"ק רבי דוד משה מקדש על היין בביהמ"ד תיכף אחר התפלה, ושוחה שתי כוסות כדי שיהיה 'קידוש במקום סעודה', ואחר כך היה נכנס לחדרו לזמן רב עד עריכת השולחן. ואז היו נכנסים אצלו כמה בני עליה ואורחים חשובים שהגיעו להיות אצלו בשב"ק, והיה הרה"ק רבי דוד משה משוחח עמם שיחות חסידות ומספר כמה סיפורי צדיקים. באותה שבת שהיה שם רבי מנחם ובנו רבי יוס'ע הכניסו את שניהם אל החדר, והיה רבי דוד משה מספר אודות זקינו הק' המגיד. ובתוך דבריו אמר כי צדיקים הפליאו את דבקתו הנפלאה של המגיד, אשר היה יכול לעמוד שש שעות בשמונה עשרה ולהתפלל בדבקות נפלאה, וממש לא זו ולא נע ממקומו כלל מגודל הדבקות, והפליאו צדיקים את גודל מדרגתו בזה. סיים הרה"ק מטשארטקוב ואמר: און איך זאג, וואס איז געוועהן 'פאר'ן דאווענען, און וואס איז געוועהן 'נאכ'ן דאווענען, און וואס איז געוועהן א גאנצע טאג' (ואילו אני אומר, וכי מה היה לפני התפלה, וכי מה היה אחר התפלה, וכי מה היה במשך כל היום), שהרי היה דבוק בהקב"ה במשך כל המעט לעת בלי הפסק.

עוד סיפר רבי יוס'ע כי הרה"ק מטשארטקוב אמר אז בשם המגיד, כי לעתיד לבא יתהפכו כל התעניות לימי שמחה כמו שכתוב בחז"ל, והוסיף ואמר על אודות ימי בין המצרים, כי שבעה עשר בתמוז עתיד להיות היום טוב הראשון, ותשעה באב יהיה היום טוב האחרון, והימים שביניהם יהיו ימי חול המועד. ואמר האדמו"ר מאמשינאוו: 'רבי דוד משה האט זיך זייער געפרייט' (רבי דוד משה שמח מאד) בזה שיהיה 'חול המועד' ארוך, וסיים ואמר: 'ער האט דאך געוואוסט וואס מיינט דאס חול המועד' (הרי הוא ידע מה זאת אומרת חול המועד), כי היה 'מבין' על קדושת חול המועד, ולכן שמח כל כך באמרה זו.

הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע היה אחד מגדולי וגאוני דורו, ואחר כך נהיה גם ראש תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע. אכן מתחלה היה נמנה על המתנגדים לדרך הבעש"ט, אבל לבסוף סיבב הקב"ה שיקום ויסע אל הבעש"ט הק' כדי להכירו. כי במשך הרבה שנים סבל המגיד זמן מיני מכאובים וחלאים רעים ר"ל, ובמשך הזמן שמעה אשתו הרבנית שהרבה אנשים מספרים על ישועות גדולות שזכו להם על ידי ברכותיו ותפלותיו של הבעש"ט הק', ולכן התחננה אליו והפצירה בו מאד כי יסע גם הוא אל הבעש"ט הק' להתברך ממנו. אחר הפצרות רבות נעתר המגיד לבקשתה, וגמר בדעתו לנסוע ולתהות על קנקנו של הבעש"ט, ואם יראה כי אכן צדיק הוא, יבקש את ברכתו. יצא המגיד לדרך, ואגב אורחא עבר אצל הרה"ק בעל פני יהושע זי"ע, אשר הוא גם כן היה מתנגד בחריפות על דרכו של הבעש"ט הק'. התנצל המגיד בפניו על כך שהוא נוסע אל הבעש"ט, וסיפר לפניו כי הוא נוסע מחוסר ברירה, לפי שבני ביתו מפצירים בו כל כך שיסע אליו למען רפואתו. באותה שיחה דיברו המגיד והפני יהושע ביניהם על כל הקושיות שהתעוררו על הבעש"ט הק' וסיעתו. אכן באותה נסיעה נהיה המגיד תלמיד מובהק של הבעש"ט הק', וקיבל אותו לרוב ומורה דרכו. כאשר חזר המגיד לביתו אחר תקופת זמן, עבר שוב בדרכו אצל הפני יהושע. ויהי כראותו כי נהפך לבו של המגיד לגמרי, שאל אותו בפליאה מה הוא עונה על כל הטענות והקושיות ששוחחו ביניהם על דרכו של הבעש"ט הק', ענה המגיד: 'ווי לאנג איך האב געמיינט ער איז א בשר ודם, האב איך געהאט קושיות. אז איך האב געזעהן אז ער איז אינגאנצן נישט קיין בשר ודם, האב איך שוין נישט קיין קושיות' (כל עוד שחשבת שהוא בשר ודם, היו לי קושיות. אבל ראיתי כי אין הוא כלל בשר ודם, ולכן אין לי שום קושיא עליו).

עיקר התקרבותו של המגיד היתה על ידי הבעש"ט הק' ביקש ממנו שיאמר לפניו פשט באיזה מאמר בווה"ק, ואכן ענה המגיד ואמר לו את הפשט. אבל אז אמר לו הבעש"ט הק': 'נישט אזוי לערנט מען זוהר!' (לא כך לומדים זוהר!), והתחיל הבעש"ט הק' ללמוד עמו, ותיכף נשמעו ונראו בחדרו קולות וברקים כמו בעת מתן תורה, כי אכן למד עמו את הדברים 'כנתינתן מסיני', ועל ידי זה נהיה המגיד לתלמידו המובהק של הבעש"ט הק'.

סיפר כ"ק מרן רבינו זי"ע, כי בכל שנה ביום הכיפורים היה מגיע לבית מדרשו של המגיד איזה יהודי שהיה רחוק מאד משמירת תורה ומצוות, והיה נוהג כל ימיו כמו גוי גמור ל"ע, מלבד זה הדבר שהיה מגיע אחת בשנה ביום הכיפורים לבית מדרשו של המגיד. והיה המגיד מצטער הרבה מהתנהגותו של אותו יהודי, ועל כך שהוא משתתף עמו בתפלות כאשר הוא במצבו הזה. פעם אחת בלבד הדבר את המגיד ביותר, התפלל המגיד במיוחד על כך שילך זה היהודי וישתמד ר"ל, כדי שיפסיק לבא